

и Л. Джонсона (1960-е гг.) резко возросли социальные расходы, намного превосходящие сегодня военные, оформилась планирующая и регулирующая роль правительства в экономике.

Применим ли опыт США в нашей стране? Прямая проекция американских политических традиций на общество с иной социальной системой невозможно. И всё же ряд механизмов и функций американской демократии: разделение властей, сдержки и противовесы, приёмы социальных компромиссов и консенсус, плюрализм, конституционные гарантии прав и свобод человека, взаимоотношение между партиями и государством – могут быть нами использованы. Их восприняли и так или иначе закрепили в своих конституциях более ста пятидесяти стран мира.

Американский опыт предостерегает от скорopalительного митингового освоения демократии. Ведь жизнеспособными в Америке оказались демократические формы, воспринятые из сокровищницы Просвещения, а не те, что родились в горниле революционных страстей. Думается, что по мере развития у нас новых демократических структур обращение к зарубежному политическому опыту станет всё более необходимым.

Горяга О. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави та права, кандидат юридичних наук*

ЗРОСТАННЯ РОЛІ СТАРШИНСЬКОЇ РАДИ НА ПОЧАТКУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ

Історія місцевого управління та самоврядування на українських землях, особливо після проголошення незалежності України викликає зростання інтересу дослідників до неї. Цією проблемою займалися В. Модзалевський, М. Слабченко, М. Василенко, В. Дядиченко, В. Єрмолаєв.

Старшинські ради були представницьким органом, витоки якого беруть свій початок іще з XVI – початку XVII ст., коли, спочатку на Запоріжжі, а пізніше й у середовищі реєстрового козацтва, виникає цей управлінський орган, як інструмент вирішення нагальних поточних справ та механізм підготовки реалізації прийнятих Загальною радою постанов (Єрмолаєв В. Органи влади і управління Української держави. 2002, с. 30).

Після початку Національно-визвольної війни та становлення української національної держави, за активного сприяння гетьмана виразно окреслилася тенденція зростання ролі Старшинської ради. Б. Хмельницький значно звузив сферу діяльності Загальної (Генеральної) військової ради, а натомість розширив самостійну роль старшин в управлінні країною. (Грушевський М. С. Історія України-Руси: в 11 т., 12 кн. 1997, с. 734-736).

За Б. Хмельницького Загальна рада відіграла роль дорадчого органу. Наступники «великого гетьмана» мали набагато меншу владу, що у свою чергу змушувало шукати підтримку у впливових та багатих пред-

ставників українського суспільства, якими на той час були саме старшини. За таких умов, на розгляд Старшинської ради виносилися усі найважливіші питання державного значення.

Загалом, факти підтверджують, що старшинські ради складалися саме з представників цього привілейованого прошарку українського суспільства. Водночас, згадки в історичних джерелах про проведення старшинських рад визначають картину – де в одних випадках надаються ситуації, коли на нарадах присутнє доволі вузьке коло старшин, в інших випадках мова йде про залучення до роботи Ради старшин як вищих, так і нижчих рівнів.

Таким чином, навіть побіжний аналіз історичних фактів дає підстави стверджувати, що Старшинська рада була представницьким органом нової соціальної еліти Гетьманщини – козацької старшини.

Наявність таких різнорідних за своїм внутрішнім складом старшинських рад вимагає проведення їх класифікації. Слідуючи за Л. Окіншевичем, більшість дослідників, як правило, наводять тричленну класифікацію, виділяючи:

- 1) Генеральну старшинську раду, до складу якої входили гетьман та генеральна старшина;
- 2) Старшинську раду полковників та генеральної старшини;
- 3) Старшинську раду представників усіх трьох урядів: генерально-го, полкового та сотенного (Окіншевич Л. Значне військове товариство в Україні-Гетьманщині XVII – XVIII ст. 1948, с.200).

Старшинські ради брали під свій контроль зовнішньополітичні зносини української держави – разом із гетьманом Рада приймала іноземних послів, обговорювала їхні пропозиції, надсилала власні делегації тощо. Про колективний характер рішень, прийнятих у цій сфері, свідчать і дипломатичні документи, які дійшли до теперішнього часу. Вони не лише містять формулювання, які викладені у множині, а й мають підписи членів старшинської ради, які були присутніми у ході обговорення та укладання цих документів.

Чільне місце інститут старшинської ради обіймав і під час процедури виборів нових гетьманів. Хоча згідно зі старими козацькими звичаями обрання нового гетьмана і розглядалося як виключна прерогатива Загальної військової ради, однак фактично протягом другої половини XVII ст. Старшинська рада поступово монополізувала не лише право на визначення кандидатур на гетьманську булаву, а й власне право обрання нового гетьмана. За таких умов, рядові козаки були лише свідками, а не активними учасниками, процесу обрання нового гетьмана.

Як уявляється, говорити про цілковиту залежність старшинських рад від гетьманів немає достатніх підстав. Це був перманентний процес боротьби між двома ідеологіями, про яку вже говорилося – «спадкового

гетьманату» та «аристократичної республіки». Відсутність чітко розмежованих повноважень між двома органами створювало можливість для постійного їх перегляду за наявності відповідних умов.

Аналогічно складалася ситуація і у відносинах Старшинської ради з Генеральною Військовою радою. Визнаючи її більш вищий формальний статус, про який часто йдеться у спеціальних дослідженнях, слід підкреслити, що фактичне владне співвідношення між Генеральною та Старшинською радою було зовсім іншим. Історичні факти свідчать, що старшинські ради дедалі активніше ведучи самостійну політичну гру, починають поступово усувати широкий загал з політичної арени і перетворюють Загальні ради з органу, що власноруч приймає рішення, на орган, що просто затверджує вже прийняті рішення.

Старшинська рада активно втручалася в проведення кадрової політики, визначаючи кандидатів на заміщення вакантних посад в державному апараті та звільняючи старшин від виконання їх посадових обов'язків.

До компетенції Старшинської ради належало також вирішення різноманітних адміністративних, фінансових, земельних та інших питань, які розглядалися на найвищому рівні. (Окіншевич Л. Значне військове товариство в Україні-Гетьманщині XVII – XVIII ст. 1948, с. 4). Рішення, прийняті Старшинською радою мали характер загальнообов'язкових і не могли порушуватися ніким, навіть самим гетьманом.

Таким чином, широка компетенція старшинських рад визначала їх впливову роль у регулюванні суспільних відносин у країні, що дозволяло козацькій старшині здійснювати контроль за усіма сферами державного життя.

Шевчук-Белая Я. В.

*Национальный университет «Одесская юридическая академия»,
доцент кафедры истории государства и прав, кандидат юридических наук*

РЕАЛИЗАЦИЯ ГРАЖДАНСКОГО РАВНОПРАВИА СРЕДИ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ (ЕВРЕЕВ) В 20-Х ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ 30-Х ГГ. XX ВЕКА

В Советском Союзе в 20-х – первой половине 30-х гг. были реализованы гражданское равноправие евреев и – отчасти – право на развитие национальной культуры, несмотря на негативное отношение большевистских лидеров к лозунгу национально-культурной автономии для евреев, выдвигавшемуся в свое время Бундом (еврейской социалистической партией). Была развернута широкая сеть еврейских школ и других учебных заведений с преподаванием на идиш, открыты еврейские театры. В отдельные периоды существовали еврейские общественные организа-